

ПОСЛЕПИС ОТ ПРЕВОДАЧА И ИЗДАТЕЛЯ

Романът „Под игото“ е четиво, определящо националното самосъзнание на българите. И българите четат този роман повече от век. Но могат ли да го прочетат последните поколения българи? Честният отговор е „не“.

През последните десетилетия едва ли някой (освен специалистите, които познават езика в неговото историческо развитие) е могъл наистина да прочете и да разбере всяка дума и всяко понятие в този роман. Чели ли сте „Под игото“? И отговаряйки на този въпрос, мнозина изкривяват истината в полза на своя личен престиж. По-откритите българи си признават, че нито са чели „Под игото“ нито имат намерение да го четат, „защото нищо не се разбира“. И това наистина е така.

Романът „Под игото“ е написан на език, говорен в нашата страна преди повече от 130 години. През този период българският език е претърпял огромно развитие и е станал доста по-различен от онзи, на който са говорили нашите предци по онова време.

За младите е полесно да прочетат някакъв текст на английски, френски, немски и т.н., защото тези езици се преподават и могат да бъдат научени при добро желание. А езикът от времето на Вазов нито се преподава, нито може да бъде научен от някого. Затова „Под игото“ е един труден и дори невъзможен за разбиране текст, особено за най-младите.

Когато беше ученик, моят син ме помоли да прочетем „Под игото“ заедно, за да може да се подготви за училище. Бях чела романа (явно само местата, които съм могла да разбера), когато бях ученичка, но смътно си спомнях за какво става дума в него. Когато започнах да чета и да му превеждам романа, аз осъзнах две неща: първо, самата аз не разбирам значението на много остарели думи, изрази, фразеологизми; второ, не познавам значението на много понятия, не познавам редица личности и др., за които става дума в текста.

Имах усещането, че се намирам в театър на абсурда. Почти всички твърдят и продължават да твърдят, че са чели „Под игото“, но никой от хората, макар и с висока обща култура, но без специално литературно образование, не може да ми отговори на следните въпроси:

Каква е съдбата на главните герои в края на романа? Как завършва романът? Кой е Тъмрашлията? Какво значи „Силистра йолу“. Кой е Асраил? Коя е Христина? Кой е Мартин Задека? Какво значи „мене, фекел, уфарсин“? Трябва да подчертая, че професионалните литератори познават романа много добре. И все пак, никой не може да ми каже какво значи „мене, фекел, уфарсин“. И не само това.

В приказката „Новите дрехи на царя“ на Андерсен, всички твърдят при вида на голия цар: „Ах, колко хубави са новите дрехи на царя! Каква чудесна мантия! Как хубаво му стои!“. Докато в това общо безумие, едно момченце от тълпата не надава глас: „Гледайте, гледайте, царят е съвсем гол!“. Така стана и с „Под игото“. Но тук момченцето, изрекло истината, беше моят син.

Фактът, че „Под игото“ е една неразбираема книга, но почти всички твърдят, че са я чели, ме поразя.

Затова, вярна на своето призвание да превеждам текстове от един език на друг, реших да превода и „Под игото“ така, както се превежда книга, написана на чужд език. Но работата се оказа доста по-сложна.

За да се справя, използвах много речници, монографии, спомени на очевидци на Априлското въстание и др., както и любезното съдействие на мои приятели филолози, теолози, фолклористи, историци, османисти и др. През цялото време синът ми ме насърчаваше и настояваше да доведе работата докрай.

След като преведох романа така, че да го разбере самата аз, синът ми започна да го чете и се оказа, че много от думите, изразите и понятията, които за мен бяха разбираеми и бяха останали непояснени в текста, за него са напълно неразбираеми.

След нови пояснения и превод на още повече думи и изрази на съвременен български език, текстът, с активното съдействие на моя син, попадна в ръцете на още по-млади хора – деца в училищна възраст. Към този период синът ми вече беше станал на 22 години. Оказа се, че за поколението на най-младите българи, остават още доста трудни за разбиране думи и понятия. Затова отново започнах работа.

Първо издадохме „Под игото“ с оригиналния текст и 4200 пояснения в скоби. Но по време на Софийските панаири на книгата, много умни и прекрасни млади хора ме насърчиха смело да издам романа на съвременен български език. Благодаря ви! По същото време мои приятели англичани ми писаха, че Шекспир вече е преведен на съвременен английски език, защото живеещите в XXI век англичани не разбират езика на своите предци. Това премахна пред мен и последната бариера и аз всеотдайно се заех с довършване на превода на „Под игото“ на съвременен български език и с поясненията към него.

Преведеният роман е пред вас. В него са заменени над 6000 думи и цели изречения. Направени са многобройни коментари, без които разбирането на отделни места би било невъзможно. Но основната тъкан, същината на романа си остава Вазова. От оригиналния вариант са запазени доста непознати за съвременния читател думи, изрази и понятия, които създават представа за атмосферата и трепета по онова време. Запазени са и думи, които съществуват в съвременния български език, но са неразбираеми за най-младите. В тези случаи са направени пояснения в скоби (*изписани с шрифт италик*). Съществуват и пояснения в скоби (с основния шрифт на текста) – те са направени от Иван Вазов.

Сега младите българи наистина имат възможност да прочетат книгата, която определя какво е да си българин. Стига да искат!

Този превод на „Под игото“ на съвременен български език е призован на белия свят от дълбоката обществена необходимост за национално самоосъзнаване и от духовете на предците. А кой би могъл да спори с тях?

Нели Стефанова, преводач на „Под игото“ на съвременен български език, 2019 г.